

ЛІТЕРАТУРА

1. Montague, Richard (1970 c). Pragmatics and intensional logic. *Synthèse* 22:68–94.
2. Кузин Ф.А. Логічна культура ділової розмови. Культура ділового спілкування : практичний посібник. М. : Осць-89, 1996. С. 33–54.

O. Gosteva. Logic and business communication. – Article.

Summary. *The article is devoted to determining the role of the logical features of business communication, as well as the application of the logical apparatus and the laws of logic in the process of business communication. It is the consistency and evidence of communication that is the most important quality of its effectiveness.*

Key words: *communication, logic, information, logical laws, argumentation.*

O. B. Gosteva. Логика и бизнес-коммуникация. – Статья.

Аннотация. *Статья посвящена определению роли логических особенностей делового общения, а также применению логического аппарата и законов логики в процессе бизнес-коммуникации. Именно логичность и доказательность коммуникации является важнейшим качеством ее эффективности.*

Ключевые слова: *коммуникация, логика, информация, логические законы, аргументация.*

УДК 82.091(438+477):7:303.446.2

Д. М. Гущина

*магістрантка кафедри мистецької освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

Н. М. Бовсунівська

*кандидат педагогічних наук
доцент кафедри мистецької освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЗЕФА ІГНАЦІЯ КРАШЕВСЬКОГО НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ У ХІХ СТ.

Анотація. *У статті аналізується основні напрями культурно-просвітницької діяльності польського педагога, літератора Юзефа Ігнація Крашевського, життя і робота якого тривалий час були пов'язані з Поліссям та Волинню. Вказано на цінність його творчої та наукової спадщини, яка сприяла культурному розвитку регіону.*

Ключові слова: *Крашевський, Волинь, літературна спадщина, мистецтво, громадянська позиція, культурна діяльність.*

Українсько-польські культурні зв'язки пройшли чималий історичний шлях. Особливо показовою в цьому сенсі є територія Волині. Наші народи настільки міцно і тривало поєднані, що нині в наукових колах навіть не вживають словосполучення «польська національна меншина», як це було раніше. Власне, на нашу думку, в самому понятті звучить певний натяк на якусь меншовартість. Історична наука повертає нам імена сподвижників, які сприяли і творили кращі традиції національного мистецтва і освіти. Волинь дала наснагу для творчості багатьох митців, серед яких видатна роль належить письменнику, краєзнавцю, громадянину, педагогу Юзефу Ігнацію Крашевському.

Йому вже було присвячено цілий масив наукових досліджень, однак його постать і творчість повсякчас привертає до себе увагу науковців, серед яких: О. Бірюліна, В. Бобрик, О. Буравський, Г. Гуртовий, А. Дмитренко, О. Златогорський, В. Ковальова, М. Костиця, П. Рудецький, Н. Сейко, О. Шалагінова.

Ім'я Юзефа Ігнація Крашевського (1812-1887) належить до ряду видатних авторів польської літератури, чий імена звучать як символи полікультурності. Його творчість має велике значення для розвитку не лише польської, української культури, – вона є непересічною для всієї Європи. Людина рідкісної

працьовитості та напрочуд широкого кола інтересів, – він залишив велику літературну спадщину, провадив значну культурно-просвітницьку діяльність.

Загалом творчість Юзефа Ігнація Крашевського не вписується в рамки однієї або конкретної літературної течії чи епохи не лише через свої розмах, а й порівняно велику її тривалість в понад півстоліття. До того ж вона охоплювала зміни в суспільному житті складного в усіх сенсах слова часу. Про це писав Ю. Бахор: «Упорядковане викладення течій, що пронизують творчість Крашевського в підляські та волинські часи, створювало чимало труднощів для дослідників. Він постійно поспішав, позаяк переходив від теми до теми і використовував майже всі розвинуті на той час жанри наукового, публіцистичного та літературного висловлювання, умовності яких надавали його словам різноманітних відтінків сенсу» [3, с. 310].

Ю. І. Крашевський достеменно є одним із найплідніших письменників. Його творчий спадок складають 232 романи, сотні літературних, мистецьких, наукових статей, краєзнавчих нарисів, близько 30 тисяч листів. Літературний доробок митця в бібліотеці Волинського краєзнавчого музею нараховує 39 томів творів [2].

Уже із вагомими знаннями про культуру й минуле Волині Ю. І. Крашевський з родиною в 1834 р. здійснює мандрівку з Польщі в Житомир. На Волині Ю. І. Крашевський проживав більше 20-ти років, тут творив і писав свої найкращі твори: «Історія кілка в тині», «Уляна», «Хата за селом», «Остап Бондарчук», «Два світи», «Комедіанти», «Чернеча могила», історичні праці «Панування Зигмунта Августа» та «Спогади Яна Дуклана Охоцького», тощо. Сюжети багатьох із них тісно переплетені з історичним духом Волині, а саме Луцьком, Житомиром, Олікою, Озером, Устилугом а також містять захопливі етнографічні матеріали про традиції й життя мешканців цього краю.

Цілеспрямованими й чисельними були просвітницькі подорожі діяча по Волині (1836–1837 рр.), враження від яких висвітлено ним епістолярно і в пресі, а пізніше зібрано в творі «Спомини про Волинь, Полісся і Литву». Тут було висвітлено важливі спостереження про господарства й побут, озера та ріки краю (Горинь, Стир, Люб'язь), містечка та села (Дубно, Луцьк, Оліка, Остріг, Городок, Ківерці та ін.). Також митець дбав про відновлення та збереження археологічних пам'яток краю, порятунку старовинних палаців, замків, храмів, синагог, каплиць [1].

Де б не перебував Ю. І. Крашевський, він завжди активно поринав у наукове і, так би мовити, художнє вивчення місцевості. Так, у 1840 р. у с. Городок (поблизу Луцька) митець заснував часопис «Athenaeum», який утримував власним коштом протягом дев'яти років. Варто прочитати кілька номерів цього серйозного літературного місячника, щоб просто захопитись змістом та ілюстраціями, які автор робив власноруч. Значною є робота Крашевського в археологічному описі історичних пам'яток Волині – професійні історики та архітектори досі користуються його замальовками і кресленнями замків [6; 7]. Емоції від цієї подорожі він виклав у книзі спогадів «Волинські вечори».

Митець не залишався осторонь міських проблем і справ в сфері культури і дозвілля. У власному будинку письменник влаштовував музичні вечори, на яких грав на фортепіано. Активно збирав нотну бібліотеку, яку згодом подарував місцевій чоловічій гімназії (зараз це корпус Житомирського державного університету імені Івана Франка), попечителем якої був обраний. До своїх обов'язків керівника він ставився дуже ретельно: оновив застарілі навчальні програми, розробляв методики викладання деяких навчальних дисциплін, брав участь в атестації викладачів, був присутнім на іспитах [2]. Крім адміністрування, Ю. І. Крашевський займався доброчинністю: в його родині на утриманні постійно перебувало декілька малозаможних учнів. Опікуючись естетичним розвитком молоді, він ініціював проведення в Житомирській чоловічій гімназії літературних і музичних вечорів, різноманітних театральних постановок. Залучались відомі митці, зокрема – у 1857 р. на прохання попечителя в Житомирі свій благодійний концерт на користь бідних учнів Житомирської гімназії дав уславлений композитор, скрипаль, педагог А. Контський. Також маестро дав вартісний майстерклас, і подарував гімназії власний інструмент [4].

Важко уявити, як одна людина суміщала посади куратора гімназії, директора театру, активного члена Дворянського клубу, Товариства благодійності та голови Статистичного комітету. Інколи з сумом писав, що громадська діяльність забирає час у родини, відпочинку і малої батьківщини: «Шкода мені свого старого села, як старого світу, журавлі моїх криниць, паркани з плетеного хмизу» [9, с. 72]. Спочатку його обрали куратором Житомирської гімназії, потім директором створеного у 1857 р. Товариства милосердя, нарешті головою Статистичного комітету та директором театру [8].

Театр був для Крашевського новим напрямком роботи, тому він взявся за справу з ентузіазмом і щирою самовідданістю: «Організація театру повністю на моїй увазі. Вчора я когось навмисне відправив

до Вроцлава за гардеробом, а до Львова та Кракова за акторами; в будівлі театру будую під'їзди, печі і т. д. Каса поруч; згодом, тільки коли його влаштують, естетична частина буде належати мені. Мені також доручили зробити прикраси, які буде робити Грифіус у Берліні, для забезпечення бібліотеки» [10, с. 28].

Сучасники писали, що саме його стараннями і завдяки авторитету та репутації було повністю профінансовано реставрацію театру. Однак він зазначав, що фінансування відбудови театру не є одиначною акцією. В процесі дебатів на З'їзді Дворян міста Ю. І. Крашевський оголосив звернення, в якому зазначив, що «підтримка культури має бути узгодженою, постійною і не копійчаною», репертуар має «задовольняти найвибагливіших»: «Це борг, який ми маємо перед нашою літературою, перед мовою, і я не думаю, що це буде проти мене, коли я звернуся до тих, у кого я знаю добрі серця і добрі наміри» [Ibidem, с. 31]. Також в своєму зверненні він досить чітко зазначав, що театр залишився без допомоги місцевої польської шляхти, яка більше не бажає дотувати розбудову театру. Тому при такому стані казни він залишає за собою право звернення до царського уряду. І той надасть йому позику, але, водночас, зніме зі сцени польське мистецтво, повністю віддавши сцену російській драматургії. Звернення Крашевського гучно пролунало не тільки в Житомирі, Волині, а й по всій Польщі, але театру це допомогло мало. Місцева шляхта, яка збрала на потреби 50 тисяч рублів, вважала, що свій громадянський обов'язок вона виконала. На посаду адміністратора театру Ю. І. Крашевський запросив відомого театрального діяча А. Міклашевського, але сам складав репертуар, залучав відомих митців, формував трупи, і навіть писав п'єси. Театр, незважаючи на дороговизну реконструкції, публіка відвідувала вкрай неохоче. Тому доводилося тримати репертуар якомога мобільнішим, даючи на кожній виставі нові п'єси: за два місяці 1857 року в 22 виставах було зіграно 27 п'єс польською мовою і 22 російською. Крім того ставились мелодрами та комедії французькою мовою. Персонально для житомирського театру Ю. І. Крашевський створив чудові п'єси: «Портрет», «Легше зіпсувати ніж випрати», «Стара історія» та ін.

Зауважимо, що два роки його роботи в театральній сфері – найяскравіший період в історії житомирської сцени. Крашевський докладав усіх зусиль, щоб скромний провінційний театр зрівнявся з польськими. Але реальність була надто далека від його бажань. І, до того ж, заплутана в клубок амбіцій і взаємовідносин шляхти. Тому він вважав за краще залишити свою посаду, аніж занурюватися в інтриги. Його від'їзд із Житомира був рівнозначний краху житомирської сцени. Що згодом і сталося.

Через кілька років після від'їзду з Волині, Крашевський зауважив, що Волинь залишилася в його серці назавжди: «Але тут природа! Спускайся до Кам'янки, яку можна залишити з сухою ногою після вітру, йди на береги Тетерева, що вкриті величезними гранітними скелями, одна з яких названа на честь Чацького. <...> а звідси дивись на найдавніші пам'ятки, зібрані рукою Божою <...>. Природа тут щось написала цими гранітами, водою, деревами, пагорбами, те, що людина намагається прочитати, марно ... і вічний напис тягне її і несе. Від злості, від безпорадності видно, що ця місцевість трохи зіпсована, дерева вирубані, каміння розбиті, хмиз розчищений, а все ж цей чарівний берег із ранами та шрамами скаржить, болить, говорить» [9, с. 73].

Ю. І. Крашевський був громадянином, публіцистом і політиком. Вірніше – стати народним трибуном його змусило саме життя. Він не боявся ризикувати своєю популярністю і йти проти течії, сміливо висловлював свою думку щодо питання про надання землі звільненим з кріпацтва селян. Ще перебуваючи в Житомирі написав дев'ять повістей, в яких реалістично зобразив «селянську кривду». На закиди про утопічність своїх поглядів, письменник у № 54 «Газети Варшавської» за 1859 р. насміхається над волинським товариством, звинувачуючи його в відсталості: «Я не знаю, чи зможемо ми врятувати наші кишені, але добре ім'я та майбутнє, ймовірно, будуть на цьому шляху... для єврейського саду – краще пенні, ніж найсвятіша жертва» [5, с. 81].

Крім улюбленої Волині, особливі трепетні почуття Ю. І. Крашевський мав до Одеси. Йому пощастило кілька разів побувати там в морських купальнях. І там проявилася невгамовна вдача митця. Здавалося б, лікування, курорт – не час і місце для краєзнавчих пошуків. І все ж він активно знайомиться з багатьма вченими, малює, робить нотатки, історичні дослідження, переглядає літописи та старі справи в різних установах. Результатом його подорожі став тритомник «Wspomnienia Odessy, Jedyssanu i Budżaku» (1845 р.), який не втратив своєї цінності й донині. Сучасники зауважували, що місто «відповіло» митцю взаємністю: місцеве «Товариство історії та старожитностей» вибрало Крашевського своїм почесним членом, на його честь учні Рішельєвського Ліцею організували смолоскипну ходу, також подарували картину художника Р. Хойнацького.

Таким чином, культурно-просвітницька діяльність Ю. І. Крашевського забезпечила розвиток не лише Житомира, Волині, а й мала значення для іншого легендарного куточка сучасної України. Різномічність інтересів Крашевського, його іпостасі белетриста, публіциста, фольклориста, історика, етнографа, видавця, художника, композитора дозволяють розглядати творчі пошуки письменника в руслі інтермедіальної поетики, інтертекстуальності. Свої враження, світовідчуття від розуміння іонаціональних культур Ю. І. Крашевський зумів передати в багатомному спадку, широкому проблемно-тематичному просторі, персонажному різноманітті.

Все вище викладене не вичерпує теми багатогранності творчого доробку митця. Зауважимо, що незважаючи на значний об'єм літературної спадщини Ю. І. Крашевського, вивчають її в навчальних закладах порівняно мало. Досі практично невідомою залишається переписка митця, яка є цінним історичним джерелом – адже там містяться факти з соціально-політичного та економічного становища України та Волині, зокрема. Тому вважаємо, що подальше осягнення набутків поляка з серцем українця є актуальним. І буде продовжено.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костиця М. Ю. Юзеф Ігнацій Крашевський: житомирські сторінки життя і діяльності. *Юзеф Ігнацій Крашевський як явище світової культури: Науковий збірник «Велика Волинь»: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині*. Т. 28. Житомир, 2002. С. 3–8.
2. Зек Б. Творчий доробок Ю. І. Крашевського у бібліотеці Волинського краєзнавчого музею. *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Науковий збірник*. Випуск 43. Юзеф Ігнацій Крашевський і Волинь. Матеріали XLIII Волинської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції, Луцьк. / уряд. А. Силук. Луцьк, 2012. 180 с. С. 85–87.
3. Bachórz J. Józef Ignacy Kraszewski. Literatura polska w okresie romantyzmu 1831–1864. Warszawa, 1994. Т. 3, 452 s.
4. Dubiecki M. Na kresach i za kresami. Kijów-Warszawa, 1914. 133 s.
5. Kraszewski J. I. Wspomnienia Polesia, Wołynia i Litwy. Paryż, 1860. S. 81–87.
6. Kraszewski J. I. Noce bezsenne. Tygodnik Ilustrowany. Warszawa 1888. Т. 1, nr. 273. S. 67–68.
7. Książka jubileuszowa dla uczczenia pięćdziesięcioletniej działalności literackiej J. I. Kraszewskiego. Warszawa, 1880. Wstęp. s. LXXV. URL: <https://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/publication/8506/edition/7858/content?ref=desc> (дата звернення 12.05.2022)
8. Księga ku czci Jozefa Ignacego Kraszewskiego pod redakcją Ignacego Kraszewskiego. Łuck, 1939. 506 s. URL: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/496581/edition/430299?language=pl> (дата звернення 12.05.2022)
9. Kraszewski J. I. Zytomierz. *Tygodnik Ilustrowany*. № 100. Warszawa, 1861, S. 72–74. URL: <http://www.bilp.uw.edu.pl/ti/1861/foto/nn72.htm> (дата звернення 12.05.2022)
10. Rękopis. Korespondencja Józefa Kraszewskiego. Seria I: Listy rodzinne Т. 9, Kraszewska A. / edit. by Międzyńska A. URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/404484/edition/478732?language=pl> (дата звернення 12.05.2022)

D. Gushchyna, N. Bovsunivska. Cultural and educational activities of Jozef Ignatius Kraszewski in Volyn in the XIX century. – Article.

Summary. *The article analyzes the main directions of cultural and educational activities of the Polish teacher, writer Jozef Ignatius Kraszewski, whose life and work have long been associated with Polissya and Volyn. The value of his creative and scientific heritage, which contributed to the cultural development of the region, is pointed out.*

Key words: *Krashevsky, Volyn, literary heritage, art, civic position, cultural activities.*

Д. Н. Гущина, Н. Н. Бовсунувская. Культурно-просветительская деятельность Юзефа Игнация Крашевского на Волини в XIX в. – Статья.

Аннотация. *В статье анализируются основные направления культурно-просветительской деятельности польского педагога, литератора Юзефа Игнация Крашевского, жизнь и работа которого долгое время были связаны с Полесьем и Волинью. Указано на ценность его творческого и научного наследия, способствовавшего культурному развитию региона.*

Ключевые слова: *Крашевский, Волинь, литературное наследие, искусство, гражданская позиция, культурная деятельность.*